

Het Groene Blad

IVN Eerbeek en omstreken Jaargang 32 nr.4 2020

Een IVN!

Oude kost(baarheden)

De bossen rond de Engelenburg

Colofon

IVN Eerbeek en omstreken

IVN, Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid afdeling Eerbeek en omstreken, is een vereniging van vrijwilligers die mensen betreft bij hun (groene) leefomgeving, natuur, milieu en landschap in de gemeente Brummen.

IVN-Eerbeek organiseert activiteiten zoals wandelingen, cursussen en werkzaamheden in het groen voor iedereen.

Lid of vriend worden? Meld je via e-mail aan bij secretaris@ivn-erbeek.nl of via de website.

Contributie (per jaar): Leden: € 24,- Donateurs: € 12,- Huisgenootleden € 12,-

Vriend van IVN Eerbeek € 48,-

Te betalen op IBAN. NL17 RABO 0309 230 705 t.n.v. IVN vereniging afd. Eerbeek e.o.

Opzegging, wijzigingen in adresgegevens, e-mailadres graag melden bij de secretaris secretaris@ivn-erbeek.nl.

Bestuur

Voorzitter	Jos Rouland	voorzitter@ivn-erbeek.nl
Secretaris	Herman Heskamp	secretaris@ivn-erbeek.nl
Penningmeester	Gerrie den Besten	penningmeester@ivn-erbeek.nl
Lid	Lambert Kouwenberg	Lkouwenberg142@gmail.com
Lid	Ingrid van Eijk	iggyb@chello.nl

Werkgroepen

Excursies	Chris Holtslag	excursies@ivn-erbeek.nl
Natuurtuin	Gerard Nijhof	natuurtuin@ivn-erbeek.nl
Publiciteit	Sandra Christiaans	publiciteit@ivn-erbeek.nl
Scholing	Herma Scherpenzeel	scholing@ivn-erbeek.nl
Venel	Jos Rouland	venel@ivn-erbeek.nl

Het Groene blad

Het Groene Blad is het contact - en informatieblad van IVN-Eerbeek en verschijnt vier maal per jaar. Het blad is van en voor leden en donateurs. Bijdragen zijn van harte welkom.

Overname van artikelen is toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur en de redactie.

Kopij voor Het Groene Blad kan worden verstuurd naar: redactie@ivn-erbeek.nl

Het Groene Blad is eveneens te lezen op de website van IVN-Eerbeek en omstreken www.ivn-erbeek.nl onder publicaties.

Redactie: Lambert Kouwenberg, Jan Coenraads en Jan Groenhof.

Opmaak en vormgeving: Herman Heskamp en Ronald Geerlof.

De uiterste inzenddatum kopij voor het volgende nummer is 1 januari 2021.

ISSN 2543-117X

Het Groene Blad

IVN afdeling Eerbeek - november 2020

Redactioneel

De herfst is begonnen!

Na een periode van mooie bladverkleuring, waar vooral de Amerikaanse eik meester in is, zullen de bomen weer kaal worden en in winterstand gaan. Het is de tijd van de najaarsstormen, die de bladval nog extra bespoedigen. Hopelijk zullen herfstbuien het tekort aan water in onze omgeving wat gaan verminderen. Het zou mooi zijn als de vele beken, zoals de Gravinnebeek, weer volop kunnen gaan stromen.

De herfst is bij uitstek ook het jaargetijde van de paddenstoelen die weer, zoals dat hoort, de grond uitschieten. Iedereen van jong tot oud, van liefhebber tot (amateur)mycoloog kan (of kon) weer zijn hart ophalen aan de vele prachtig gekleurde en bijzonder gevormde exemplaren.

Helaas is voor sommigen de herfst ook de tijd van de persoonlijke najaarsdepressies en daar kan de nog altijd voortdurende coronacrisis zelfs een extra schepje bovenop doen. We horen steeds dat we niet te veel met anderen moeten omgaan, zelfs contacten moeten mijden, maar altijd maar binnen blijven is zeker ook geen oplossing. Als je er fysiek toe in staat bent, is het juist aan te bevelen naar buiten te gaan en te genieten van al het moois dat de natuur, met name in de herfst, in petto heeft.

Voor de mensen die noodgedwongen aan huis gebonden zijn, is wellicht dit nieuwe Groene Blad weer garantie voor een paar uurtjes lees- en kijkplezier. De verschillende auteurs hebben er in ieder geval weer hun best op gedaan, elk met zijn eigen specialiteit.

Natuurlijk refereren de meeste artikelen aan wat er in de herfst zoal te zien is aan flora (knopkruid, bezemkruiskruid) en fauna (kleine mestkever, keep) en de achtergrond van het verschijnsel van de bladval. Bert van der Saag heeft, deze keer met de hulp van Herman Heskamp, weer een stuk uit de oude doos opgediept. En krijgen we een 'continuïng story' over de Gravinnebeek?

Namens de gehele redactie wens ik alle lezers een gezonde voortzetting van dit jaar en voldoende weerstand tegen de ongemakken van deze tijd.

Lambert Kouwenberg

Inhoud

- 4 Een IVN (organisatie).
- 5 Bezoek aan de Gravinnebeek.
- 6 Harig en kaal knopkruid.
- 8 Interview Gerrie den Besten.
- 9 Ledenadministratie.
- 10 Luchtwachttoren bij Eerbeek.
- 14 De keep.
- 15 Bladval.
- 16 bossen ronde de Engelenburg.
- 1B Het kleine mestkevertje.
- 19 Bezemkruiskruid.
- 20 Geen agenda dit keer.

Colofon

Drukker:
Editoo B.V. te Arnhem
www.editoo.nl

Op het voorblad een gele trilzwam.
Foto: Harry Huisman

Een juveniele ringslang op de hand van Tilda Groenhof.
Foto: Marianne Van Velde

Naar één IVN

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

Stichting en Vereniging

Tot op dit moment bestaat het IVN uit een vereniging en een stichting. In de vereniging zijn de leden en vrijwilligers georganiseerd, de stichting bestaat uit de beroepskrachten die hen ondersteunen.

Bij IVN zijn ruim 20.000 vrijwilligers actief, georganiseerd in ongeveer 170 lokale afdelingen verspreid over heel Nederland. Vrijwilligers vormen het hart van IVN. Zij organiseren cursussen, natuurexcursies, wandelingen, tentoonstellingen en opleidingen. Door die educatieve activiteiten van onze lokale afdelingen maken grote aantallen mensen via IVN kennis met de natuur.

Het IVN is vanaf het begin voornamelijk een vereniging geweest van actieve vrijwilligers. Het administratieve werk werd in het begin gedaan door twee tot vier be-

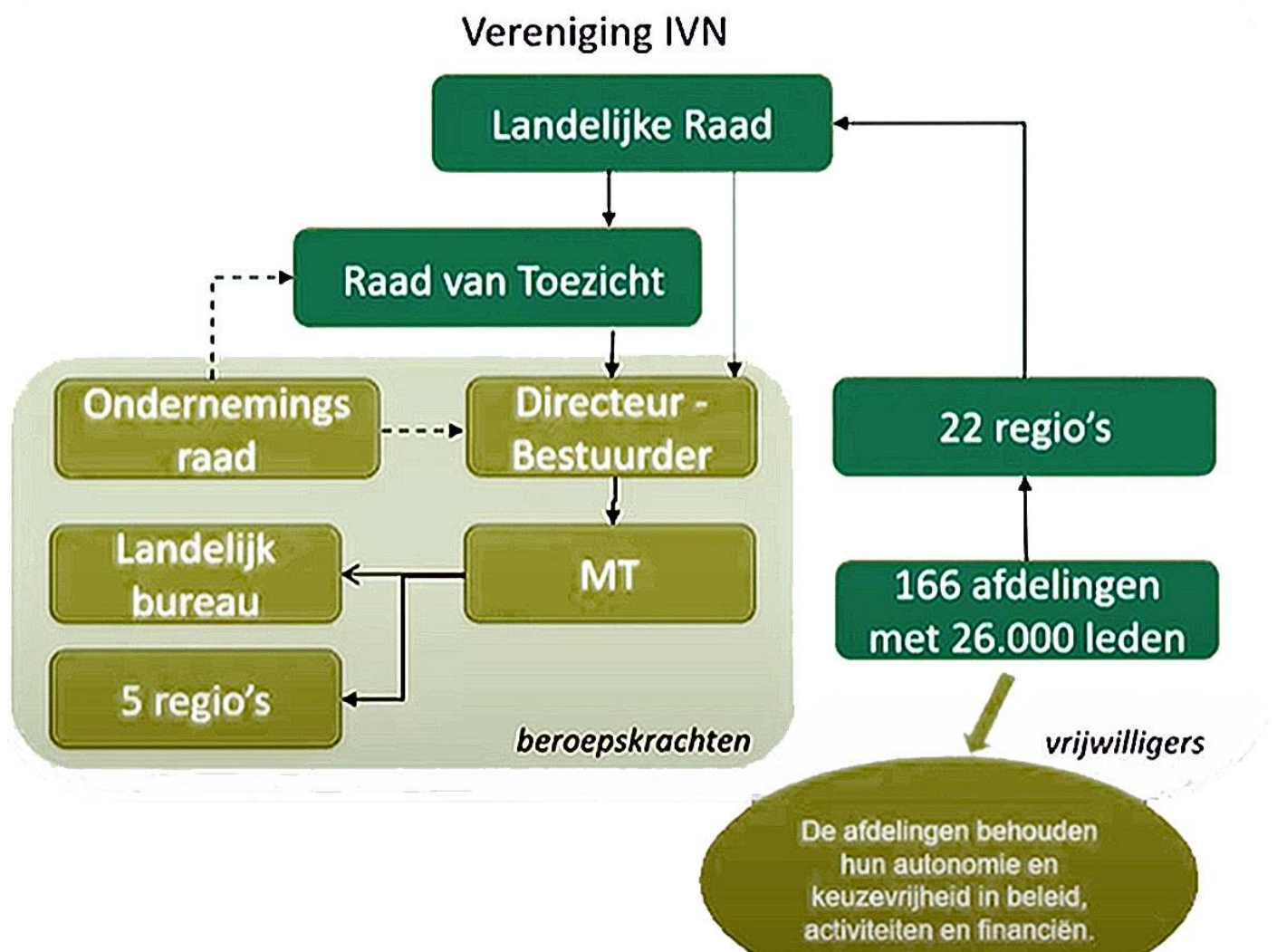
roepskrachten (kantoor Herengracht). Het IVN werd echter groter, meer vrijwilligers ontplooiden meer activiteiten. Er kwamen meer beroepskrachten ('professionals'). Die ondernamen tal van initiatieven, vaak ten goede van de vrijwilligers - maar niet altijd.

De belangen van vrijwilligers en beroepskrachten begonnen deels uiteen te lopen, en die afstand werd moeizamer toen de subsidiestromen (geld) veranderden en verminderden. Deze omstandigheden leidden in 2000 tot een splitsing van het IVN in een Vereniging van Vrijwilligers en een Stichting van Beroepskrachten.

Al sinds 1996 is IVN begunstigde van de Nationale Postcode Loterij. Sinds de start van de samenwerking ontving de organisatie meer dan 38,8 miljoen euro voor haar activiteiten!

Waar gaan we heen

De huidige splitsing van het IVN in een vereniging en een stichting is vrij onbekend en wordt niet begrepen bij de buitenwacht. Lees hiervoor de Postcodeloterij, ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling) en CBF (Centraal Bureau Fondsenwerving). Een beetje kritisch lezend, valt op dat dit allemaal met financiën van doen heeft. Uiteraard moeten de ca. 90 beroepskrachten betaald worden. Maar die 20.000 vrijwilligers dan?

Nieuwe organisatie

Nu gaat het de laatste jaren beter, een centrale ledenadministratie, een gelikt sjabloon voor de website met ondersteuning en landelijke acties zoals slootjes- en modderdagen enz. Maar ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat de samensmelting uit de koker van de vrijwilligers komt. We hadden vroeger onze eigen administratie, een eigen website en nog veel meer. Niet dat ik terug wil, maar ergens kriebelt deze samensmelting van stichting en vereniging mij een beetje.

Op 1 januari 2021 wordt de IVN-fusie een feit. Het besluit is genomen na talrijke sessies met de achterban. Met dit besluit blijft de autonomie van de afdelingen volledig overeind en de nu geldende arbeidsvoorwaarden van de medewerkers van de Stichting IVN worden gecontinueerd.

Door stichting en vereniging samen te voegen ontstaat een eenvoudiger en efficiëntere aansturing. Het Landelijk Bestuur en de Raad van Toezicht worden samengevoegd waardoor het besluitvormingsproces wordt vereenvoudigd. Onze structuur wordt zo meer begrijpelijk voor onze eigen leden en voor de buitenwereld.

Bezoek aan de Gravinnebeek Eerbeek

AUTEUR EN FOTO'S: SANDRA CHRISTIAANS

Op een mooie zonnige dag in de vakantie heb ik een bezoek gebracht aan de Gravinnebeek waar een groep vrijwilligers, zoals velen wel weten, iedere woensdagochtend druk doende is.

De mannen waren verspreid in de beek aan het werk, af en toe in gesprek met passerende vakantiegangers die nieuwsgierig informeren naar wat men precies aan het doen is. Hierover krijgt men dan uitgebreid uitleg en iedereen reageert zeer enthousiast over dit mooie initiatief.

Toen ik aankwam op de locatie bij de 'koffietafel' werd mij door Jan Staal (verzorgt altijd de koffie) verzocht netjes mijn handen te ontsmetten en gepaste afstand te houden (heel goed!). Ik trof het, want met groot materieel werd een lading leem gebracht.

Bert (van der Saag) vertelde mij dat de hoeveelheid water die door de beek stroomt niet erg groot is. Het water zakt bovendien halverwege de loop van de beek, weg.

Er zijn goede contacten met het waterschap. Zij komen met regelmaat kijken, ondanks dat het geen beek is met een A status en het waterschap dat dus niet verplicht is. In overleg met hen is het plan opgevat om een deel van de beek te belemen. Dit houdt in dat er een laagje leem aangebracht wordt, dat zorgt voor een verdichting van de bodem en wanden van de beek waardoor het water niet voortijdig wegzakt in de bodem. Onlangs is een deel van de Eerbeekse Beek eveneens voorzien van een nieuwe leemlaag (deel langs de Smeestraat).

Het waterschap heeft aangeboden om afgegraven leem, afkomstig uit Brummen (Cortenoever) waar de leem vanuit delen langs de IJssel is weggegraven om de rivier meer ruimte te geven, naar de Gravinnebeek te brengen.

Het was inmiddels de tweede vracht die gebracht werd. De tractor met aanhanger werd door de eigenaar van landgoed Molenbeek via een omweg het bos in geleid. De ingang voorbij het zwembad aan de Boshoffweg werd gebruikt, omdat een tractor met aanhanger niet zo maar overal het bos in kan aangezien deze dan te veel schade zou aanrichten.

De vracht leem werd zo dicht mogelijk aan de rand van de beek gestort, zodat de mannen de leem kunnen verwerken in de beek. Bij recente navraag bij Bert, blijkt de tweede vracht leem te zijn verwerkt en de derde vracht wordt binnenkort weer verwacht. Allemaal extra voorzieningen die er hopelijk zorg voor dragen dat de Gravinnebeek uiteindelijk gaat (en blijft) stromen tot aan de waterval (het Kerstens molentje).
Wordt vervolgd.

Harig en kaal knopkruid

AUTEUR: JAN COENRAADTS

Bekend en onbekend

Ook in dit nummer van Het Groene Blad blijf ik weer heel dicht in de buurt van onze woning, maar nu aan de andere kant, namelijk op het achterpad. Het is een tegelpad zoals veel mensen dat achter hun tuin en schuur hebben liggen: heel nuttig, maar niet echt gezellig en vaak wat onverzorgd. In dit aan de ene kant door garageboxen afgesloten pad is weinig te zien, behalve een lantaarnpaal en hier en daar wat eigenwijze plantjes aan de zijkant. Toen tenminste, want toevallig was twee dagen na het fotograferen alles weggehaald. Daaronder de beklieerde duizendknoop, een paar uit een tuin ontsnapte kruipklokjes, wat basterdwederik, iets verderop een eenzame, dood lijkende distel en dichtbij vrij veel knopkruid. Hoewel dat laatste op veel plaatsen dichtbij de mens best vaak voorkomt, merk ik ook dat vrij veel mensen het niet (her-)kennen. Het is duidelijk geen opvallende plant. Dat gaat kennelijk zelfs zo ver dat een - verder best aardige - bloemengids de plant in het register aanduidt als 'kaal knopkruid', en dat dan meteen onder het echte knopkruid. Men is overigens wel consequent, want ook op de aangegeven pagina heet de plant overal kaal knopkruid. Een volgende wat meer uitgebreide gids - in combinatie met de Eggelte-veldgids veelal een nuttige metgezel onderweg - geeft informatie over het kaal knopkruid en noemt daarbij kort het harig knopkruid. In een fraaie wilde plantengids van Readers' Digest ontbreekt het

knopkruid geheel. Een vierde gids met 1150 (Europese) plantensoorten kent alleen klein knopkruid, dat gelet op de wetenschappelijke naam een andere naam voor kaal knopkruid blijkt te zijn. De Eggelte-veldgids en de Heukels' Flora mogen dan wat saaiere, zwart-witte resp. zwartgrijze en vaak kleinere afbeeldingen hebben, maar zij kennen wel twee Galinsoga's, te weten Galinsoga parviflora (kaal knopkruid) en Galinsoga quadriradiata, ook wel Galinsoga ciliata (harig knopkruid). De Nederlandse naam knopkruid is ontleend aan de knopvorm van het bloemhoofdje.

[Voor de liefhebbers: parviflorus = met kleine bloemen; quadriradiatus = met 4 stralen of straalbloemen; ciliatus = met wimpers, haartjes]

Twee soorten knopkruid

Hierboven noemde ik al de twee soorten knopkruid: het harig knopkruid en het bijna even algemeen voorkomende broertje kaal knopkruid. Afgezien van het feit dat deze naaste verwant ondanks de naam niet echt kaal is, maar wel minder opvallend is behaard, lijken beide planten veel op elkaar. Ze komen ook voor in vrijwel dezelfde biotoop. Omdat harig knopkruid wat meer van warmte houdt, kom je het in het noorden van ons land wat minder tegen en vooral in de warmere stadsomgevingen juist meer. Voor kaal knopkruid is dat net andersom. Echter, wie de verspreidingskaartjes op de NDDF-website vergelijkt, zal zien dat er weinig verschil te zien is. Sommige waarnemers hebben echter sterk de indruk dat het harig knopkruid bezig is het kaal knopkruid te overvleugelen. Beide knopkruiden zijn overigens afkomstig uit Midden-Amerika, terwijl het harig knopkruid ook in Zuid-Amerika (vooral Peru) voorkomt.

Knopkruid maakt deel uit van de grote composietenfamilie. Dat zie je aan het hartje van gele buisbloemen met daarom heen witte lintbloemen. Bijzonder is dat die lintbloemen niet zoals gewoonlijk een aaneengesloten krans om de buisbloemen vormen, maar dat ze in groepjes staan, wat sommigen doet denken aan het gebit van een kind dat aan het wisselen is. Die groepjes hebben drie puntjes, zodat ze lijken op drie vergroeide lintbloemen. Meestal heeft een bloem vijf groepjes lintbloemen. Ik heb het nog nooit gezien, maar nu en dan schijnen het er minder dan vijf en heel soms wel zes te kunnen zijn. Dat geldt voor beide knopkruiden en het tweede deel van beide wetenschappelijke namen (parviflora resp. quadriradiata) lijkt dus weinig treffend. Ze hebben immers allebei kleine bloemen en ook het aantal groepjes lintbloemen is niet onderscheidend.

De Spaanse arts en botanicus Ignacio Mariano de Galinsoga (1766-1797), naar wie het knopkruid is genoemd, treft wat de naamgeving betreft geen blaam, want deze beheerder van de botanische tuinen in Madrid kon aan het eind van de 18e eeuw alleen het rond 1794 uit Midden-A-

merika ingevoerde kaal knopkruid beschrijven. Het harig knopkruid met even kleine bloemen zag hij echter nooit, omdat dit Europa ruim een halve eeuw later bereikte, zo rond 1850. In 1863 werd het kaal knopkruid voor het eerst in Nederland waargenomen en in 1920 was dat ook met het harig knopkruid het geval. Sindsdien verspreiden beide knopkruiden zich over ons land en op dit moment zijn ze op veel plaatsen algemeen of zelfs zeer algemeen. Knopkruid kun je op veel plaatsen vinden, want het doet niet moeilijk over de groeiplek. Het is een pionierplant die je veel op omgewerkte grond, dus op akkers, in moestuinen en op braakliggend terrein tegenkomt. Bouwboeren en tuiniers beschouwen knopkruid als een lastig onkruid dat ze graag kwijt zijn. Onder vochtige omstandigheden kan uit een stukje overgebleven stengel al een nieuwe plant ontstaan. Naar men zegt schijnt knopkruid de opbrengst van een groentenakker met 10-50% te kunnen verminderen. Vooral op akkers met bijv. bieten of aardappelen wordt de plant 'weggespoten'; op bijvoorbeeld maïsakkers is de aanwezigheid van knopkruid minder kritisch. Maar ook buiten akkers en tuinen laat het knopkruid zich ruimschoots zien, zoals langs wegen, paden, in perkjes en ook tussen stoeptegels. Sommige plantkundigen kwalificeren knopkruid zelfs als een halve of hele 'invasieve exoot', maar er lijkt weinig meer aan te doen.

Enkele gegevens over knopkruid.

- knopkruid is een éénjarige composiet die ongeveer een halve meter hoog kan worden, maar vaak die kans niet krijgt;
- omdat de kleine bloemen (diameter ca. 1 cm) buis- en lintbloemen hebben, heten die samengesteldbloemig;
- de bloeitijd is juni-oktober, maar knopkruid kan soms veel langer doorbloeien, zelfs tot in de winter, zolang het niet echt koud wordt. De bevruchting gebeurt door kruisbestuiving, maar ook door zelfbestuiving;
- de ongesteelde en ongedeelde bladeren staan enkelvoudig kruisgewijs tegenover elkaar en worden omschreven als 'eivormig met een spitse top'. Het blad van harig knopkruid is duidelijk getand;
- de stengel en zijtakken van harig knopkruid zijn dicht behaard met afstaande haren. Kaal knopkruid heeft een minder behaarde stengel en bovendien met aanliggende haren die minder opvallen;

- de vruchten zijn 0,5-1,5 mm lange splitvruchten die door borstelhaartjes gemakkelijk aan de vacht van dieren blijven hangen. Elke splitvrucht bestaat uit twee nootjes. Eén plant produceert heel veel zaden en omdat knopkruid elk jaar 2-3 generaties voortbrengt, kan de plant zich op gunstige plekken snel uitbreiden;
- de biotoop: knopkruid staat graag op open, vochtige tot droge, vaak voedselrijke, zanderige grond, vooral in akkers en moestuinen. In een dorp of stad zie je meer harig dan kaal knopkruid en vrijwel overal, ook op de stoep;
- de auteurs van de Veldgids Plantengemeenschappen van Nederland rekenen de beide knopkruiden tot de Klasse van de Akkergemeenschappen en tot het Verbond van Vingergras en Naalbaar. Binnen dat Verbond plaatsen ze het harig knopkruid in de Hanenpoot-associatie. Binnen de akkergemeenschappen is dat de associatie die het best is aangepast aan de intensieve landbouw;
- op het eerste gezicht lijken de twee knopkruiden moeilijk van elkaar te onderscheiden, maar voor wie let op de stand van de witte stengelhaartjes wordt het al snel duidelijk: 'afstaand' en veel haartjes = harig knopkruid en 'aanliggend' en minder haartjes = kaal knopkruid;
- over bastaardisering van de knopkruiden kwam ik niets tegen, maar bij planten die zoveel op elkaar lijken als deze twee knopkruiden lijkt dat niet onmogelijk. De tijd zal het leren.

Eetbaar

De bij tuiniers en boeren zo weinig populaire plant wordt in Midden en Zuid-Amerika als sla gegeten. Bij ons beschouwt men de plant veelal als een onkruid dat niet interessant is voor consumptie en zonder geneeskrachtige eigenschappen.

Een ANWB-gids over eetbare wilde planten meldt over knopkruid echter: Deze plant bevat meer ijzer dan welke andere groente ook. De smaak is mild aromatisch en hij kan worden verwerkt als een salade, gesauteerd (een soort van roerbakken, JC) als groente of gestoomd als spinazie. Het kruid is ook geschikt als ingrediënt in soepen, eiergerechten, sauzen, pesto en als toevoeging aan groentesap (bijv. met wortel).

De stengels zijn rauw eetbaar of dienen als stek. De knopkruiden zijn niet giftig, dus het is uit te proberen. Ik hoor graag uw bevindingen.

Literatuur

- Bastgen, C., B. Schröder & S. Zurlutter (2019) *Welke eetbare wilde plant is dat?*
- Duistermaat, L. (2020), *Heukels' Flora van Nederland*.
- Eggelte, H. (2015), *Veldgids Nederlandse flora*.
- Glas, H. (2014) *Onkruiden herkennen*.
- Spohn, M. & R. (2019) *Welke bloem is dat?*
- Vereniging Natuurmonumenten (1997) *Basisgids flora en fauna van Nederland*.
- Geraadpleegde internetsites (september 2020): floravannederland.nl / plantennamen.info / stadsplanten.nl / stadsplantenbreda.nl / verspreidingsatlas.nl / wikipedia.org / wilde-planten.nl / wildebloemen.info.
- Foto's, Jan Coenraads.

Gerrie steunt IVN Eerbeek op haar eigen manier

AUTEUR: : LAMBERT KOUWENBERG

Aan de muur in haar woonkamer hangt een foto van haar drie kinderen en daarnaast een van de kinderen van haar partner Ruud. Ruud, een Eerbeekenaar die hier al met zijn ouders woonde, was de reden van Gerrie's verhuizing van Apeldoorn naar Eerbeek. Ze woont hier naar tevredenheid maar ooit zal ze misschien toch naar Apeldoorn terug gaan.

Op gepaste afstand zitten we aan tafel en het gesprek gaat natuurlijk direct over corona, de pandemie die weer een opleving kent en ons beiden zorgen baart. Toch is dit niet de reden voor haar wat voorzichtige houding. Gerrie vond een interview met haar niet zo'n goed idee omdat: "ik niet zoveel weet te vertellen over mijzelf". Gelukkig wil zij wel, en zelfs uitgebreid, antwoord geven op mijn vragen.

Hoewel Gerrie het plezierig vindt met anderen om te gaan en ook wel gemakkelijk contact legt, heeft ze toch ook een zekere bescheidenheid. Ook bij IVN Eerbeek heeft zij een vooral dienende, ondersteunende rol. In het bestuur van de afdeling Eerbeek geeft zij op deskundige wijze invulling aan de functie van penningmeester. En dat doet zij inmiddels al bijna zeven jaar.

Toen Gerrie in 2013 in Eerbeek kwam wonen, leerde zij IVN-icoon Gerard Bosch kennen die een bestuurslid zocht. Vanuit haar grote ervaring met financiën (boekhouding) liet Gerrie zich strikken voor de vacature van penningmeester, de enige specifieke rol die zij voor haar binnen IVN vindt weggelegd. Door het jaar heen valt de hoeveelheid werk als penningmeester bij IVN nog wel mee maar rond de jaarwisseling is ze druk met alle administratie die met het leveren van de jaarstukken samenhangt. Gelukkig neemt het Landelijke IVN haar qua ledenadministratie tegenwoordig veel rompslomp uit handen. Gerrie is altijd blij als ze weer nieuwe leden kan inschrijven en ze gaat ook wel eens zelf actief op zoek als er bijvoorbeeld een vacature is in het bestuur.

Gerrie is geboren en getogen in Wiesel (met de bossen) bij Apeldoorn en zat in Wenum (meer agrarisch) op de Lage School. Ze is dus op het platteland opgegroeid en "vond het allemaal heel gewoon" om de natuur om zich heen te hebben. Haar ouders hadden een klein boerderijtje met wat dieren en een moestuin. Na het basisonderwijs ging zij naar de Ulo in Apeldoorn en vervolgens naar de Handelsavondschool voor haar beroepsopleiding in de boekhoudkundige richting. Op haar 18e had ze haar eerste baan bij een installatiebedrijf op de loonadministratie.

Gerrie genoot van het natuurlijke landschap met de boerderijen in de streek waar ze is geboren en opgegroeid. Maar ook in de omgeving van Eerbeek aan de rand van de Veluwe is veel natuur voorhanden. Ze gaat graag fietsen, over de Loenermark bijvoorbeeld en neemt regelmatig deel aan (wandel)excursies als deze niet te lang zijn. Behalve van IVN is Gerrie ook lid van Geldersch Landschap en Kasteelen en eerder van een organisatie als de Waddenvereniging. Het zijn de algemene doelstellingen, de basisintenties, het nut van deze organisaties die haar belangstelling hebben. Dat geldt voor haar zeker voor het IVN dat nuttig is voor het behoud van de natuur en de uitleg daarover. Gerrie heeft geen specifieke voorkeur voor een bepaald onderwerp of een bepaald gebied in het bijzonder. Dit neemt niet weg dat ze de Loenermark, landgoed Het Leusveld, de omgeving van Groot Engelenburg, het klompenpad van Leuvenheim en de uiterwaarden van de IJssel heel aantrekkelijke wandel- en fietsgebieden vindt.

Hoewel vroeger niet alles beter was, kan Gerrie zich nu ergeren aan de felheid waarmee activisten op elkaar reageren als het om onderwerpen van natuur en milieu gaat, zoals de stikstofproblematiek, de jacht in de Kroondomeinen en de perikelen rond de Oostvaardersplassen. “Je moet niet een pure natuurfreak zijn.” Gerrie pleit voor meer wederzijds begrip.

Gerrie heeft geen exclusief favoriet plekje of het moet haar eigen tuintje zijn, waar ze lekker kan zitten en genieten van de zon, de bloemen en planten, de perenboom en de bessenstruiken.

Helaas voor IVN Eerbeek, zit de tweede termijn van haar penningmeesterschap er bijna op en het ziet er naar uit dat we Gerrie dan als actief IVN lid zullen moeten gaan missen. Zij wenst ons succes bij het zoeken naar een opvolger voor de functie en zal heus nog wel regelmatig als bezoeker aan activiteiten van IVN deelnemen en via haar partner, die actief is door zijn medewerking aan de slootjesdagen en met zijn talloze natuurfoto's.

Naam: Gerrie Den Besten

Woonplaats: Doornbosch Hofstede 37, Eerbeek

Geboortedatum en Plaats: 7 oktober 1950 te Wiesel

Basisschool te: Wenum Wiesel

Voortgezet onderwijs: Ulo in Apeldoorn

Beroepsonderwijs: Handelsavondschoon/Praktijkdiploma boekhouden (PDB) te Apeldoorn

Beroep: Medewerker Loonadministratie/Financiële administratie

IVN lid: vanaf april 2014

Penningmeester IVN afd. Eerbeek e.o.: sinds mei 2014

Hobby's: fietsen, tuin, geschiedenis

Leden en Donateurs

Overleden

Mevr. Van der Mei

Nieuwe leden

M. Niewold-Stuhrmann

J. Kloosterman

Nieuw gastlid

B. Cornelissen

Foto: Bezemkruiskruid langs de weg. Hoort bij artikel op pagina 19.

Luchtwachttoeren bij Eerbeek

AUTEUR: BERT VAN DER SAAG

Oude Kost(baarheden)

Na in deze rubriek enige verhalen over de WO II geschreven te hebben, kwam Herman met de vraag of ik wist wat een 'luchtwachttoeren' was en of ik wist dat er één bij Hall heeft gestaan.

Luchtwachttoeren raattype. Niet Eerbeek

Nou, ik wist er niets van, maar mijn nieuwsgierigheid was direct geprikkeld. Dus zoeken. Samen hebben we er ons op geworpen en zie, het blijkt razend interessant te zijn. Ik heb dan het voordeel, door mijn oude werk, veel mensen te kennen. Het is ook leuk om erop af te gaan. Hier volgt wat we gevonden hebben. Het begint met:

De 'Koude Oorlog' was een periode van gewapende vrede tussen de kapitalistische wereld en de communistische tegenhanger. Deze begon een paar jaar na WO II. Het kapitalistische blok onder leiding van de Verenigde Staten, tegenover de Communisten onder leiding van de Sovjet-Unie (USSR), of verbonden met communistisch China. Men sprak ook wel van de 1e wereld, het westen en de 2e wereld, de communistische.

George Orwell hanteerde de term 'koude oorlog' ('cold war') al in 1945 in een essay "You and the Atomic Bomb" in de Tribune, een Britse krant.

Verschillende dreigingen, zoals de Koreaanse oorlog

Wie was George Orwell?

George Orwell – Eric Arthur Blair (1903 – 1950) was een Britse schrijver, journalist en een literair criticus. Hij werd vooral bekend door twee romans. In 1945 met 'Boerderij der Dieren' ('Animal Farm') en in 1949 met '1984'. Beide zijn een aanklacht tegen Stalinisme en totalitarisme. Voor die tijd had hij al wel naam gemaakt als schrijver en journalist. Vaak werd hij niet begrepen en hij heeft dan ook jaren in armoede geleefd. In de twee genoemde romans geeft hij blijk van een vooruitziende blik. Veel van wat hij toen schreef, is later uitgekomen. Hij overleed in 1950 op 46-jarige leeftijd aan tuberculose.

(1950), de Hongaarse opstand (1956) en de Cuba-crisis (1962), zouden een Derde WO uit kunnen lokken. De USSR lag niet zover van ons land, denk aan de Berlijnse Muur tussen Oost en West- Duitsland. De Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Grebbelinie zijn inmiddels verdwenen. Echter de IJssellinie werd volledig in ere hersteld. Ook het aantal militairen werd uitgebreid als NAVO-verplichting. Deze kwamen voornamelijk op de Veluwe te liggen. Vandaar dat wij zo lang zoveel militaire bases op de Veluwe hebben gehad. Daarna, in de jaren '50, kwamen de luchtwachttoeren eraan. De koude oorlog liep eigenlijk ten einde bij de val van de Berlijnse Muur op 9 november 1989 en het echte einde kwam bij het opheffen van de Sovjet-Unie op 26 december 1991.

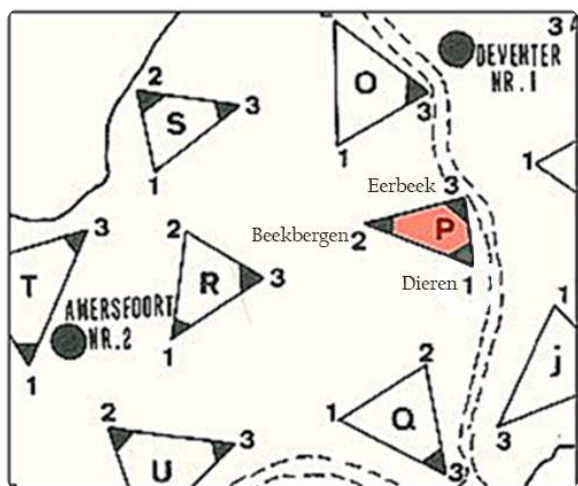

Luchtwachttorens in Nederland.

Om de dreiging van de koude oorlog het hoofd te kunnen bieden werd op 1 maart 1950 het KLD (Korps Luchtwachtdienst) opgericht. De wapenspreuk van het KLD was: “- Niets zal de waakzamen voorbijgaan”.

De bedoeling was dat de luchtwachters zowel laagvliegende vliegtuigen, als landingen van vijandelijke parachutisten, verdachte scheepsbewegingen en explosies van atoombommen zouden melden. Jammer genoeg hebben de honderden luchtwachters nooit een Sovjetvliegtuig of iets waargenomen. Vele miljoenen werden besteed aan het gehele systeem, wat dus achteraf nooit in werking heeft hoeven komen. Tussen 1951 en 1955 bouwde het KLD 276 hoge uitkijkposten verspreid over het gehele land. Nederland was verdeeld in 80 sectoren.

Elke sector had 3 torens. Deze stonden dan in een driehoek op max. 16 km van elkaar. Precies de gehoorafstand van 8 km.

De torens werden wel vlak bij dorpen of steden gebouwd. Je moest er snel - op de fiets - kunnen komen. Sommige torens kwamen op reeds bestaande gebouwen (138), zoals de Julianatoren bij Apeldoorn. Anderen (ook 138) op speciaal gebouwde torens.

Deze laatste torens werden gebouwd volgens het raat-

bouw-systeem, ‘de raatbouwtorens’. Dit is een open torenconstructie van betonnen prefab-elementen. Ze werden ontworpen door Marten Zwaagstra (architect), in opdracht van het Ministerie van Oorlog.

Maarten Zwaagstra (1895 – 1988)

was een Nederlandse architect en ondernemer. Zoon van een boer en dorpsstimmerman. Twee broers werden boer, maar Maarten volgde de ambachtsschool, daarna de avond-tekenschool en klom zo op. Uiteindelijk werd hij architect.

Hij bouwde vooral monumentale woningen. In 1950 richtte hij de N.V. Raatbouw op en bouwde daarna luchtwachttorens bestaande uit prefab gewapende betonnen elementen.

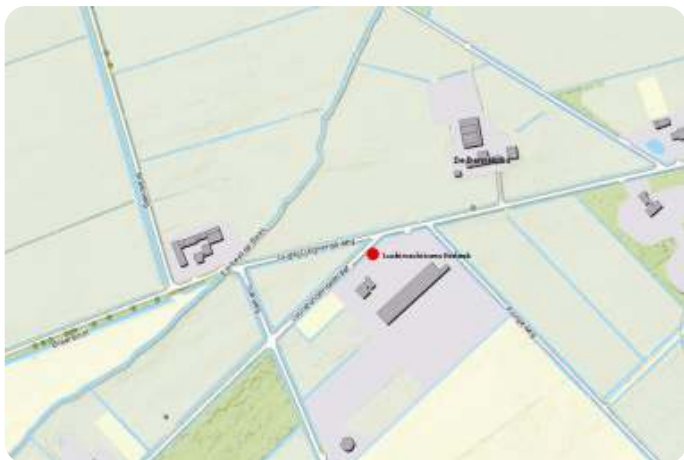
De firma N.V. Schokbeton leverde de raatelementen. De torens waren verdeeld in 23 verschillende uitvoeringen. Dit had hoofdzakelijk te maken met de hoogte, variërend van 4 tot 32,5 meter. Enkele torens waren niet van beton, maar van hout of bakstenen.

De torens op al bestaande gebouwen, zoals fabrieken, wassertorens, molenrompen of bunkers, hadden een eenvoudige verhoging van beton, baksteen of hout. Op de bovenzijde van de toren was een open platform van ± 3x3 meter. Hierop namen twee personen, de luchtwachters, plaats. In vredetijd werden de torens alleen bij oefening gebruikt. In tijden van oorlog of -dreiging waren er steeds 2 man op de toren.

Zij werden om de 3 uur afgelost. Dus in 24 uur waren er 16 man nodig. Deze mochten ook nog eens niet verder dan 8 km van de post wonen! Dit was in dorpen niet te doen en het leidde tot onderbezetting. Er mochten ook alleen mannen op de toren, want het was zwaar. Werken in weer en wind en 's nachts. Zij speurden het luchtruim af met kijker en gehoor. De bedoeling was dat zij laagvliegende (Russische) vliegtuigen zouden opmerken en rapporteren. Deze vliegtuigen vlogen zo laag, onder 5.000 voet (1500 meter), dat ze onder het radar systeem vlogen. Ook stond er in het midden het 'luchtwachapparaat'. Dit bestond uit een ronde tafel waarop een kaart van de omgeving met de positie van de toren als middelpunt. Het verticale deel van het instrument met daarop vastgemaakt een losse kijker, draaide om de kaart en een aanwijsnaald wees de positie van het vliegtuig op de kaart aan. Het gehoor was echter minstens zo belangrijk. De mannen op de torens waren vrijwilligers van het 'Korps Luchtwacht Dienst'. Dit bestond uit ±4500 personen. De ene man observeerde en de andere stond, via een microfoon, in verbinding met een centrale commandopost en een aantal omringende luchtwachttorens.

Doordat de propellervliegtuigen werden vervangen door straaljagers, werden de luchtwachttorens overbodig. Het korps werd in 1968 definitief opgeheven en de meeste torens werden daarna afgebroken. Er zijn nog 19 luchtwachttorens bewaard gebleven. Daarvan kwamen er enkele in handen van de BB (Bescherming Bevolking). Echter de BB werd ook al snel opgeheven. Ook werden er sommige gebruikt als brandtoren.

Eén van de luchtwachttorens stond aan de Voorstondensestraat, vlak bij de nertsenfokkerij bij Hall. Aan de 'Diekescheute', zoals dat in de volksmond heette (tegenwoordig de Pongeweg).

Dieke-s-cheute, wat is dat dan weer? Dieke is een verbetering van Driekus. Deze beste man woonde tegenover de toren. Dan stond er een 's' tussen, wat voor zijn staat. Blijft over cheute of geute. Dit was vroeger de ruimte voordat je in de keuken kwam. Hier werden vaak de maaltijden gemaakt, maar ook afgewassen en de melkimmers schoongemaakt. In de keuken werd gegeten, want in de kamer kwam je alleen met verjaar- en feestdagen. In de cheute stond ook de pomp. Het afvalwater stroomde via de sloot weg. In dit geval naar de overkant van de weg langs het zandpad tegenover hun huis. Die weg liep dus

langs Driekus zijn cheute. En dat werd in de volksmond verbasterd tot "Diekescheute". Driekus woonde op de boerderij naast de Dennesmidse, welke er nog steeds staat.

Deze wijsheid heb ik gekregen van Martha Beker-Schuite uit Hall.

De bouwvergunning voor de luchtwachttoeren werd verleend op 28 januari 1952 (zie bijlage op internet: Bron Regionaal Archief Zutphen, bouwvergunning lwt Eerbeek 1952). De fundering is gelegd in april 1952, de montage van de toren in juni 1952. Het moest een type 10.50 worden, maar hij werd tijdens de bouw aangepast tot type 12,78 (ruim 14 m. hoog). Het was een raatbouwtoeren. Postcommandant was in die tijd T. Boterman van de A.W. C. Staringstraat 1 uit Eerbeek. Geboren op 4 sept 1927 en overleden 23 juli 2015. Later woonde hij aan de Karel van Gelreweg. Hij was van beroep elektrotechnicus. De toren is gesloopt na 1964. En wat ik uit de verhalen heb opge maakt, is het rond 1975 geweest. Er was een familie die er vlak bij een zomerhuisje had en hun kinderen hebben nog in en op de toren gespeeld.

Bij navragen aan menig bewoner van Hall kwam ik erachter dat de meesten er wel van weten, maar dat het toen totaal niet belangrijk was. Men was veel te druk met de toekomst, het bedrijf, de familie. Het was vlak na de oorlog. Foto's werden er nauwelijks gemaakt. Een al wat oudere boer vertelde me dat hij werd opgeroepen om naar Indië te vertrekken. Dat kwam totaal niet uit en hij simuleerde hartklachten en hij werd afgekeurd. Daarna kreeg hij wel een oproep om luchtwachter te worden. Dat leek hem niets. Hij is er nooit geweest en heeft er ook nooit meer iets van gehoord.

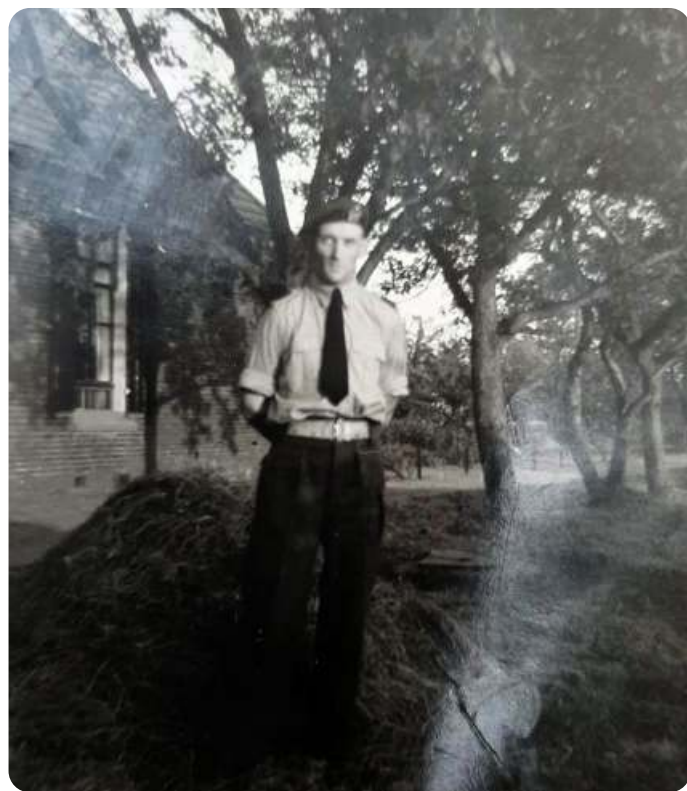
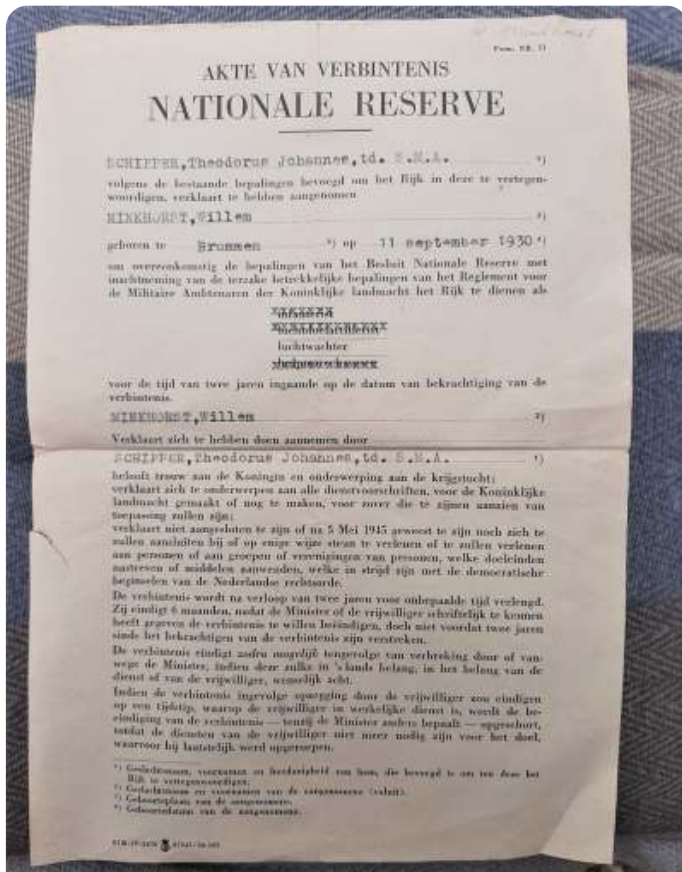

Foto: Willem Minkhorst

Ook had ik een goed gesprek met familie Minkhorst. Willem Minkhorst tekende op 1 november 1957 'de akte van verbintenis Nationale Reserve' en werd daardoor officieel luchtwachter.

Je werd niet zomaar vrijwilliger van het KLD. De lichamelijke keuringseisen waren: * leeftijd tussen 16 en 60 jaar, * goede ogen en oren, * en je moest in staat zijn om hoger gelegen waarnemingsposten te kunnen bereiken (dus bijv. geen hoogtevrees). Je kreeg daar tegenover voor deelname aan een oefening wel een vergoeding van 1 gulden.

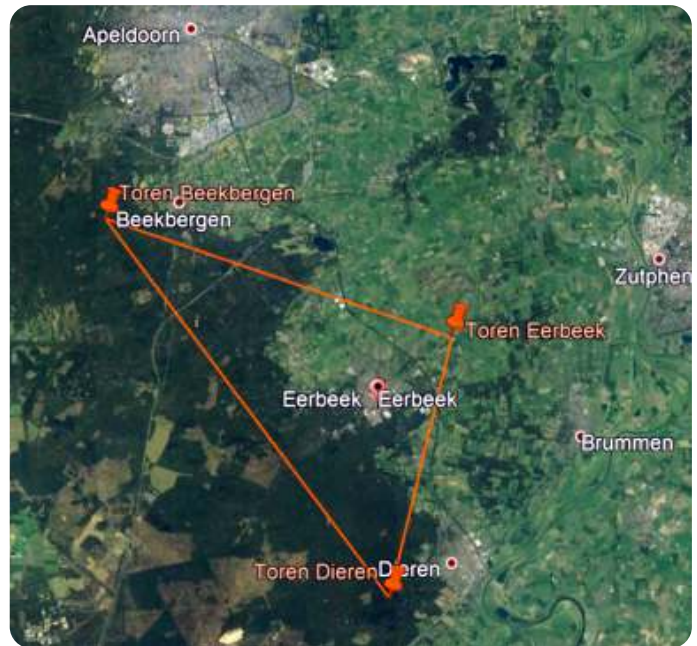
Ook moest je niet denken dat erop neer werd gekeken want je kreeg ook nog een blauw luchtwachtuniform en het korps had een eigen wapensymbool. Wel moesten de aangenomen burgers jaarlijks een speciale opleiding volgen. Dit kostte 100 tot 300 uren. Op een doordeweekse avond werden er lessen gegeven in cafés en schoollokalen. Zij kregen les in militaire vorming, krijgstuicht, vliegtuigherkenning en meldingsprocedures. Op zaterdagmiddag kwamen ze bij elkaar op de toren voor de praktijklessen. Het tweede jaar atomaire (atoom- en waterstofbommen), biologische en chemische (ABC) oorlogvoering, Eerste Hulp Aan het Front (EHAF) en eenvoudige meteorologie. Deze bijeenkomsten werden bij Zadelhoff gegeven. De opkomst was gering en soms was er niet meer dan drie man aanwezig. Op zaterdagmiddag werden er praktijkoefeningen gedaan op de toren. De opkomst hierbij bedroeg 60 tot 70%.

De toren maakte deel uit van drie luchtwachtstorens: Dieren, Beekbergen en Eerbeek (codes 2P1, 2P2 en 2P3). Eerbeek was postnaam 2P3 Eerbeek met de roepnaam: 'Pieter 3'.

Deze kring behoorde tot de 2e Luchtwachtgroep, die aan het Luchtwachtcentrum in Amersfoort rapporteerden. In dit luchtwachtcentrum zaten wel dames.

De torens van Beekbergen en Eerbeek waren van het type 12.78 en ruim 14 meter hoog.

In Beekbergen – Engelandersholt – een kilometer ten zuidwesten van kasteel "Het Spelderholt".

Op korte afstand (57 m.) van de toren ligt een 'signaalsteen' van de Rijksdriehoekmeting. (Steen = Nr 399205 bij het kadaster.)

In Dieren - Aan de voet van de Prins Willems berg heeft er één gestaan. Deze was een van de hogere types (25.32) en 26,84 m. hoog. Hij werd gebouwd in 1952/53 en afgebroken in 1967. Hij werd nog weleens gezien als brandtoren. De grond waarop deze toren stond was van William Graaf van Aldenburg Bentinck, heer van Middachten. De plek waar de toren stond was 72m. boven N.A.P. Dus een totale hoogte van 99 meter. De huur was 45 gulden per jaar.

Het was een hele klus, maar wel weer met veel plezier gedaan en wat een mooie verhalen heb ik weer gehoord!

Bronnen en foto's:

- * Inwoners van Hall en omstreken.
- * Sandra van Lochem: www.luchtwachtstorens.nl
- * Luchtwachtstorens door Rinus Baaijen – Informatiezoeksysteem van de grondgebonden luchtverdediging.
- * Willem Kuijpers – Beekbergen
- * Hans Sakkers en Johan den Hollander "Luchtwachtstorens in Nederland".

De Keep

De Scandinavische vinken zijn er weer!

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG

FOTO'S : MARIJKE KEMPS EN FRENS WESTENBRINK

De herfst is begonnen! Langs wegen en op sommige akkerranden, staan op diverse plaatsen de bloemen van het berruimplanten zaaimengsel er uitgebloeid bij. De zonnebloemen zijn verlept en ook diverse andere planten, zoals bijvoorbeeld mosterd, hebben zaad gevormd. Voor de berruimplukkers is het mooie er al lang vanaf maar voor veel zaadetende vogels is het juist nu een walhalla.

Veel vinken en vinkachtigen, soms in groepen, doen zich te goed aan de zaadjes en vliegen van de ene naar de andere plant. Zo ook de Noord- of Oranjevink zoals de keep in streektaal soms genoemd wordt.

De keep (*Fringilla montifringilla*) is een vogel uit de familie van de vinken en lijkt qua postuur ook inderdaad wel wat op onze algemeen voorkomende vink. Hij is eigenlijk in Nederland geen broedvogel meer en daarom kun je hem slechts van oktober tot april zien. De in onze streken overwinterende keep heeft zijn broedgebied in de bossen van vooral Scandinavië en West-Rusland. De najaarstrek van de 'Noordvink' naar het zuiden, piekt in oktober waarbij ze vaak in grote groepen naar plekken

komen met veel voedselaanbod. Bij een goed 'mastjaar' van de beuken, die hun favoriete voedsel (beukennotjes) leveren, trekken ze niet alleen door maar willen ze ook wel overwinteren. Ze foerageren op akkers met oogstresten of zaden en onder berken en andere bomen. Vaak zijn ze dan samen met andere zaadeters als vinken, groenlingen, geelgorzen en rietgorzen.

De streeknaam 'oranjevink' verwijst naar de kleur van vooral de borst van deze vogel. De kleur is qua schoonheid, het meest opvallende want van zijn geluid en zang moet hij het niet hebben. Het is niet meer dan een metaalachtig, nasaal en zeurend "kè-èèhph", een beetje groenlingachtig. Aan dit geluid heeft hij dan ook zijn officiële naam van keep te danken. Het is begrijpelijk dat hij in sommige streektaalen ook wel 'kwekfink' of 'kweker' genoemd wordt.

De kleuren zijn natuurlijk op hun mooist in de paartijd (lente/voorjaar), welke wij jammer genoeg niet meemaken. Hoewel minder contrastrijk, zijn ook in de herfst en winter de kleuren nog heel mooi. In deze tijd is er geen groot verschil tussen het mannetje en vrouwtje waardoor de geslachten niet gemakkelijk van elkaar te onderscheiden zijn. Het meest opvallend zijn de witte buik en oranje borst- en vleugeldekveren. Bij het opvliegen is de witte stuit opvallend. Vrouwtjes hebben een bruingrijze kop. Bij mannetjes zijn de kop en rug iets meer zwart (in de zomer glanzend zwart).

Vroeger werden kepen gevangen om ze in kooitjes te houden. Dat was niet vanwege de zang maar vanwege de kleur en om als lokvogel te dienen. Dit gold ook voor andere vinkachtigen zoals de putter die in een eerder nummer van Het Groene Blad beschreven is. In België werden kepen vroeger massaal gevangen voor menselijke consumptie!

Zoals gezegd komt de keep als broedvogel in Nederland niet meer voor. Als wintergast zien we een lichte afname doch er zijn grote fluctuaties in aantallen, afhankelijk van het aanbod van zaden (in de winter) en de aanwezigheid van insecten, spinnen, enz. (in de zomer). Het zwaartepunt van de verspreiding ligt (Vogelatlas 2013-2015) in de beboste delen van Nederland; vooral de Veluweranden, Utrechtse Heuvelrug en Achterhoek.

De trend in het kepenbestand is een afname, ook als de overwinteringsomstandigheden goed zijn. Mogelijk leidt een goed voedselaanbod in combinatie met gemiddeld mildere winters, ertoe dat het zwaartepunt in de winter verspreiding naar het Noorden opschuift. Maar ook in Scandinavië is sprake van een afname. Dit lijkt verband te houden met bosbeheer en klimaatverandering. Door intensieve bosbouw is de biodiversiteit van de inheemse bossen sterk afgenomen waarbij weinig overbleef van de oorspronkelijke oude bossen.

Het is en blijft alleszins de moeite waard om deze herfst en winter eens nadrukkelijk te letten op de aanwezigheid van deze mooie vogel op de genoemde plekken: beukenbossen, stoppelvelden en plekken met veel zaadplanten. En als we weer eens een strenge, sneeuwrijke winter krijgen zouden we de kepen ook op de voedertafel kunnen aantreffen.

Bronnen:
Vogelatlas (2013-2015) en Waarneming.nl
Vogelbescherming
Diverse vogelboeken

Bladval

AUTEUR EN FOTO'S: HERMAN HESKAMP

Bladval is iets voor loofbomen. Maar bij ons is er één naaldboom die er ook aan doet, de lariks. Bomen verliezen hun bladeren om zichzelf te beschermen tegen uitdrogen.

Ze nemen met hun wortels water op en verdampen dit vervolgens via de huidmondjes in de bladeren. In de herfst en winter wordt het voor de boom echter steeds moeilijker om water op te nemen. De wortels kunnen bij lagere temperaturen minder makkelijk water opnemen,

daarnaast kan het water in de bodem bevroren zijn. Als de boom gewoon door zou gaan met verdampen alsof er niets aan de hand was, zou hij uitdrogen. Om minder te verdampen moeten de bladeren er in de herfst dus vanaf.

Twee stoffen, zogenaamde plantenhormonen, spelen bij de bladval een belangrijke rol, auxine en abscisinezuur. Beide stoffen worden door de plant in de bladeren aangemaakt. Abscisinezuur zorgt voor de vorming van een kurklaagje tussen blad en steel. Auxine verhindert juist de vorming van dit kurklaagje tussen de tak en de steel. Dit kurklaagje is mede verantwoordelijk voor het afvallen van het blad.

De aanwezigheid van bovenstaande plantenhormonen is afhankelijk van daglengte en temperatuur. Als de dagen korter en kouder worden, maken de bomen minder auxine aan, terwijl in oudere bladeren meer abscisinezuur wordt gemaakt. De verminderde auxine kan niet meer voorkomen dat er kurkklagjes aangemaakt worden, wat uiteindelijk bladval tot gevolg heeft.

De belangrijkste kleurstof in bladeren is bladgroen, of chlorofyl, dat zorgt ervoor dat planten er groen uitzien en heel slim zonlicht en koolzuur omzetten in suikers en zuurstof. Bladgroen is een heel kostbare stof om te maken. Bomen breken die dan ook af wanneer de bladval optreedt en slaan dan bladgroen op in hun takken en stam. Als de groene stof langzaam verdwijnt, worden andere gele en oranje kleurstoffen zichtbaar (caroteen en xanthofyl). Dat zijn hulpkleurstoffen die planten ook gebruiken bij de omzetting van licht in suikers. Die kleuren waren er dus al wel en worden nu pas zichtbaar.

Voor de rode kleur van sommige herfstbladeren ligt het anders. Die is het gevolg van de kleurstof anthocyaan die planten speciaal aanmaken. Ze spelen een rol in de bescherming tegen kou en schade door de soms toch nog felle herfstzon. Doordat de verhouding tussen de stoffen verschillen per soort, plek en boom ontstaat er in de herfst een geweldig kleurenpalet.

Bladeren verkleuren dus pas echt mooi en snel na een lichte nachtvorst. Ook weinig of veel regen doet de bladeren anders kleuren. En als de bladeren uiteindelijk zijn gevallen, dienen ze, door een ingewikkelde maar altijd aanwezige samenwerking van bacteriën en schimmels, weer tot voedsel voor andere organismen.

De bossen rondom Groot Engelenburg

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG

Verslag van de publiekswandeling van 13 september 2020.

Eindelijk! De eerste publieksexcursie na het begin van de coronacrisis.

Ongeveer een half jaar geleden (15 maart) was het de laatste keer dat gidsen van IVN Eerbeek hun informatie mochten overbrengen aan het in groten getale opgekomen publiek. We hadden op dat moment nog geen idee wat dat coronavirus allemaal te weeg zou brengen. Noodgedwongen hebben we als IVN Eerbeek helaas alle activiteiten moeten opschorten. Voorzichtig beginnen we met deze excursie weer aan een herstart in een welhaast heel nieuw tijdperk.

Rekening houdend met de coronavoorschriften is een van de grote veranderingen het beperkte aantal deelnemers. IVN Eerbeek heeft er voor gekozen per gids een groep van 8 gasten rond te leiden. Dit betekent dat er een verplichte aanmelding geldt om ook aan de eisen in verband met een eventueel bron- en contactonderzoek te kunnen voldoen.

De aanmeldingen stroomden binnen en al heel snel moest eerste gids Chris mensen teleurstellen. Er waren ook enkele personen die zich na een aanvankelijke aanmelding weer terugtrokken zodat er weer mensen gebeld konden worden dat ze alsnog mee konden lopen. Van de meer dan 50 aanmeldingen konden uiteindelijk de drie gidsen Chris, Tilda en Lambert er 24 meenemen op een tocht door de bossen rond kasteel Groot Engelenburg. Een paar niet aangemelde personen moesten helaas onverrichter zake huiswaarts keren. Hopelijk is deze coronatijd snel voorbij.

Bij de start op de met bomen omzoomde zichtas die vanaf het kasteel tot anderhalve kilometer verder de Pancratiuskerk van Brummen reikt, wordt door de gidsen het een en ander verteld over de geschiedenis van de Engelenburg, die Groot Engelenburg heet omdat er in Brummen ook een Klein Engelenburg is. Beide hebben (deels) een functie als particuliere zorginstelling terwijl op het terrein van het kasteel bovendien een 9-holes golfbaan is aangelegd.

Deze golfbaan heeft trouwens mede op basis van flora en fauna inventarisaties van IVN-ers van Eerbeek allerlei certificaten verkregen als ecologische en milieuvriendelijke organisatie.

Er zijn altijd veel bossen geweest in de omgeving van het kasteel, naast landerijen met een agrarische bestemming. Het was voornamelijk naalddhout dat hier aangeplant was. Op het ogenblik is er sprake van een omvorming naar gemengd loofbos en dat is op verschillende plekken goed te zien. Er is veel gekapt en onder de resterende bomen is er veel begroeiing van bramen en brandnetels. Een teken van een stikstofrijke, vruchtbare bodem. Veel lariksboomen moeten ook nog om een andere reden gekapt worden: 'de letterzetter'. Dit is een kever die onder de schors grillig gevormde gangen graaft en daarmee het lot van de boom bezegelt. Sommige open plekken zijn overigens een gevolg van de storm die in juni 2019 een spoor van vernieling aanrichtte.

Duidelijk zichtbaar zijn ook de gevolgen van drie droge zomers achter elkaar. Veel bomen zijn al in de herfststand en op veel plaatsen gaat het zichtbaar slecht met de beuken. En natuurlijk staat de Brummense Beek op een groot

deel van de route droog. Kunstmatig worden de aftakkingen over het golfterrein nog wel waterhoudend gehouden.

Een vroege herfst is ook zichtbaar in het aantal paddenstoelen dat opkomt naast natuurlijk de paddenstoelen die er het hele jaar door zijn. Langs het 'Hallse Pad', een fietspad dat we een paar keer kruisen, zien we een opmerkelijke 'heksenkring' van witte myceliumsporen waaruit een kring van paddenstoelen zal ontstaan. Het Hallse pad is overigens een voormalig 'kerkenpad' dat van Groot Engelenburg naar het kerkje van Hall loopt.

Zeer fraai is ook een grote groep witte, glanzende en, als je ze in tegenlicht bekijkt, doorschijnende paddenstoelen op een afgewaaid tak van een beuk. Dit zijn de fotogenieke porseleinzwammen. Op het laatste stuk van de route komen we, op een beukenstobbe, ook nog een mooi groepje beukwortelzwammen tegen.

De herfst is ook de periode van een overmaat aan allerlei mossen, zeker in de schaduwrijke bossen en op plekken waar het nog vochtig is. Zo is er onder meer een plek waar veel kussentjesmos groeit maar ook 'fraai haarmos', dat vaak aangezien wordt voor 'sterretjesmos', komt veelvuldig voor.

De gidsen van IVN houden ook even halt bij een grote beuk die een grote tak of beter een halve boom verloren heeft. Niet door de genoemde storm maar door langdurige 'inwatering' van regenwater in een holte is er rotting ontstaan die uiteindelijk tot een breuk geleid heeft. Op het afgebroken gedeelte zien we sporen (uitwerpselen) van, waarschijnlijk, een marter.

Als we na het rondje om de golfbaan van Engelenburg de Eerbeekseweg overgestoken zijn komen we in een agrarisch landschap met lanen van beuken en eiken. In de loop der jaren is dit landschap drastisch veranderd door onder meer de ruilverkaveling in de jaren 60 van de vorige eeuw. We zien nu rechte akkers met sloten, een rechte Leuvenheimsche Beek en nog een enkel bosperceel. Cor Uiterweerd, ook IVN-gids, die deze excursie mede heeft voorbereid, wordt nog altijd weemoedig als hij denkt aan vroeger toen alles hier grilliger was met onder andere een mooie grote poel met veel dierlijk leven.....

Maar als je met een iets minder nostalgische blik kijkt, blijkt er nog altijd veel moois te zien. De bomen worden weliswaar kaal, maar de nieuwe knoppen voor het volgend jaar zijn al aanwezig. Diverse struiken dragen vruchten zoals de lijsterbes, waar vogels gek op zijn. Ook de sleedoorn draagt de (van de Engelse 'slew gin') bekende blauwe en wat wrang smakende vruchten. En dan zijn er ook nog de rode bessen van de Gelderse roos waar de vogels, op een enkele uitzondering na, niet zo van houden. De vruchten van de hop, de zogenaamde 'hopbellen', slingeren zich door het struikgewas naar boven.

Na het aanschouwen van een grote, eeuwenoude solitaire eik in een weiland naderen we het einde van deze wandeling. Als een vorm van leedvermaak, kunnen we dan nog glimlachen om de schrikreactie die open knappende zaaddoosjes van de reuzenbalsemien bij nietsvermoedende wandelaars oproepen, als zij deze aanraken. De kleine variant van deze plant wordt niet voor niets 'klein springzaad' genoemd.

Teruggekeerd op de grote laan voor kasteel Engelenburg kunnen we, gelet op de enthousiaste reacties, vaststellen dat deze eerste excursie onder het coronabewind, goed is verlopen en de bezoekers een aangename middag heeft bezorgd.

Het kleine mestkevertje

AUTEUR: SANDRA CHRISTIAANS

De afgelopen weken (eind september) wanneer je door het buitengebied fietste, kwam je in grote wolken kleine insecten terecht, het leek wel of het insecten 'regende'. Thuis angekommen zaten er vaak nog een groot aantal in je haren of in je kleren. Het waren geen muggen, maar kleine donker bruine kevertjes met een hard schildje. Vorig jaar waren er nog veel meer, toen liepen er in het najaar grote hoeveelheden op de achtergevel van de paardenstal bij ons thuis. In eerste instantie schrok ik er een beetje van, want ik had nog niet eerder zo'n grote hoeveelheid van deze kevertjes gezien. Met wat speurwerk op internet kwam ik vorig jaar een artikel tegen waarin uitgebreid over deze kevertjes geschreven is.

Deze kleine kevertjes houden heel erg van paardenmest. Vandaar ook dat ze veelvuldig bij ons thuis in de ponyweide aanwezig zijn, waar ze binnen een aantal uren (vooral met mooi droog weer) de mestballen van de pony's tot een soort van rulle pannenkoek hebben gemaakt (zie foto). Normaliter kan ik aan het eind van de dag, wanneer de pony's naar binnen zijn, de mestballen makkelijk uit de wei halen, maar... nu hebben de kevertjes ze in een mum van tijd los gemaakt en verwerkt. Wanneer ik wat overgebleven mest opschep krioelt het van de kevertjes. Ze verhuizen dan mee met de nog overgebleven mest naar de mestvaalt en wanneer ze daar dan een nachtje hebben doorgebracht, is een groot deel van de mest als het ware gecomposteerd. Het kevertje is het kleine mestkevertje (*Aphodius Contaminatus*)

Blijkbaar komen ze niet in het hele land voor maar wel in grote aantallen in onze omgeving. Het is onduidelijk waarom er zoveel mestkevertjes rondvliegen. Wellicht spelen de bijzondere klimatologische omstandigheden van de afgelopen jaren een rol. Een andere oorzaak kan de omschakeling zijn van kunstmest naar organische mest. Het lijkt echter onwaarschijnlijk dat dit de grote aantallen kan verklaren.

Mestflatsen worden altijd door allerlei insecten gekoloniseerd. De geur die uit verse mest komt, speelt hierin een belangrijke rol. In de eerste uren na de uitscheiding ervan, zijn het vooral vliegen die de mest koloniseren. De kevers vormen de tweede golf van kolonisatie. De tunnels die ze in de mest graven (zie foto), zorgen voor een betere beluchting van de mest. Dit is gunstig voor het uitkomen van eitjes van andere insecten. In de eerste twee dagen van kolonisatie treedt er een stevige concurrentie op van verschillende keversoorten. Van de kleine mestkever is bekend dat hij kan gaan overheersen. Dat klopt wel want wanneer je de mestballen omschept krioelt het van enorme hoeveelheden van de kevertjes.

De kevers die nu vliegen, leggen eitjes, waar engerlingen uit komen. De engerlingen zijn vrij klein als ze volgroeid zijn, maximaal ca. een centimeter. De eerste generatie mestkevers zal in het late voorjaar uitvliegen; de tweede generatie vliegt meestal in september en oktober.

De meeste engerlingen ontwikkelen zich in paarden- of konijnenmest, maar sommige soorten voeden zich met organisch materiaal. Bij gebrek aan mest of organisch materiaal kunnen ze overschakelen op plantaardig voedsel. Deze engerlingen veroorzaken nauwelijks schade. Ze worden graag gegeten door vogels, die daarbij het gras kunnen beschadigen op zoek naar voedsel. Doordat de engerlingen, zoals de engerlingen van andere bladsprietkevers, waaronder meikevers en rozenkevers, net als de emelten (larven van langpootmuggen) in de winter actief zijn, is er voldoende voedsel voor vogels.

Beide soorten blijven hoog aan de oppervlakte. Ze gaan niet in diapauze. Diapauze is afgeleid van het oud-Griekse diapauomai, wat geheel ophouden betekent. De term wordt onder andere gebruikt om de rusttoestand van insecten aan te duiden. In deze toestand staat de ontwikkeling bijna stil en is de stofwisseling sterk verlaagd. Met een volledige omschakeling van de stofwisseling bereidt het lichaam zich voor op strenge vorst, intense droogte, maar ook grote hitte.

Nu het weer omslaat en de zon zich minder zal laten zien, neemt de hoeveelheid kevertjes ook meteen af.

Bronnen: 1: Nature today, 2: vroege vogels

Moet hier nu ook de bezem door....?

AUTEUR EN FOTO'S : LAMBERT KOUWENBERG

Langs wegen en spoorwegen, op open plekken aan de IJssel en op diverse andere plaatsen, is in de herfst nog nadrukkelijk de gele kleur te zien van een plant die op het eerste gezicht aan het Jacobskruiskruid doet denken. Ook bij een iets nadere beschouwing zijn er veel overeenkomsten. We hebben te maken met het Bezemkruiskruid. Deze plant uit de composietenfamilie bloeit van juni tot december en in zachte winters zelfs nog later. We kunnen er dus nog lang van genieten; een zonnig kleurtje in dit vaak wat sombere jaargetijde.

Het bezemkruiskruid (*Senecio inaequidens*) is een plant die in hoogte varieert van 20 cm. tot wel 1.20 meter met een open zeer sterk vertakte pluim met veel hoofdjes. Deze bloemhoofdjes lijken met de 10 tot 14 helder gele lintbloemblaadjes, op die van het Jacobskruiskruid. De bladeren van bezemkruiskruid zijn lijnvormig en erg smal (tot maximaal een halve centimeter) en hebben een sterk geoorde voet waarmee ze half om de stengel heen zitten. De bladeren zijn gaafrandig tot licht getand.

Het bezemkruiskruid dankt zijn naam aan de vorm van de wortel van de plant. De uitgetrokken plant heeft vaak de vorm van een veger of bezem. De Latijnse naam verwijst naar: *Senecio* = van *senex* = grijsaard, vanwege het wittige vruchtpluis. *Inaequidens* = van *inaequalis*, ongelijk, waarschijnlijk vanwege de ongelijke vertakkingen en de ongelijktandige bladeren.

Het bezemkruiskruid komt oorspronkelijk uit Zuid-Afrika waar het in de bergen op rotsige hellingen groeit en op met kiezel bedekte beekbodems. De plant is rond 1900 met woltransporten naar Europa gekomen. In 1939 is het bezemkruiskruid voor het eerst in textielstad Tilburg aangetroffen. Men vond de plant voornamelijk rond wolwasserijen. Deze fabrieken stonden aan wateren die gebruikt werden voor het vervoer van de wol. De grootse verspreiding in Nederland begon vanuit België (Luik) via de Maas. Zo is de plant in het begin van de jaren veertig van de vorige eeuw in Zuid-Limburg terecht gekomen. Van vervoer over het water ging de plant vervolgens in sneltreinvaart over op vervoer per spoor en daarna ook op (vracht)verkeer over de weg. De plant is momenteel een algemene verschijning langs spoorwegen en in wegbermen. Met name de verspreiding langs onze snelwegen gaat heel snel. Blijkbaar worden de zaadpluisjes gemakkelijk meegenomen door zucht van het verkeer. De plant houdt van zonnige plaatsen op matig droge tot vochtige, matig voedselrijke grond.

INDIEN ONBESTELBAAR: H. HESKAMP - T HAAGJE 12 - 6961 GM EERBEEK

Door de voortdurende onzekerheid wat betreft ons excursieprogramma voor de rest van het jaar en het eerste kwartaal van 2021, plaats ik hier maar een mooie herfstfoto. We hopen zo snel mogelijk weer met onze activiteiten te kunnen starten.

